

УДК 159.9

Серга Т.О.¹, Сорокін В.С.²

¹ канд. соц. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»,

² студ. гр. СН-111м НУ «Запорізька політехніка»

ЕТНОЦЕНТРИЗМ І ШЛЯХИ ЙОГО ПОДОЛАННЯ

Теорія етноцентризму була вперше запропонована У. Самнером, який розуміє це явище як світогляд, в якому власна етнічна група знаходиться в центрі всього, і при цьому кожна група розвиває свою гордість і марнославство, вважає себе вищою за всі інші групи і ставиться до представників інших етнічних груп із зверхністю та презирством.

Етноцентризм може мати як позитивне, так і негативне забарвлення. Негативний ступінь вираження етноцентризму проявляється в етноцентричній ідеології, під якою розуміється спосіб мислення, світогляд і переконання людей, що характеризуються почуттям переваги над «чужими» народами. Патологічний етноцентризм розуміється як крайня перевага для індивіда своєї групи та заперечення всіх інших і переживання вкрай негативних почуттів до них. Виділяють наступні особливості прояву екстремального етноцентризму особистості:

- наявність твердих переконань про «чужі» групи без наявності особистого досвіду спілкування з їх представниками;
- жорстка стереотипність мислення й існування жорсткого і незаперечного ставлення та стереотипів по відношенню до «іноземців»;
- внесення нового досвіду в існуючі стереотипи, навіть якщо цей досвід їм не відповідає;
- ставлення до членів власної групи як до людей, які володіють протилежними «чужакам» якостями, та на ґрунті цього присвоєння їм високого соціального статусу;
- якщо власна група має низький соціальний статус, виникає відчуття особистої небезпеки, оскільки група виступає переслідуваною жертвою;
- використання захисних механізмів, таких як проєкція, атрибуція і раціоналізація, які відіграють важливу роль у формуванні етноцентричної ідеології в кожній етнічній групі, незалежно від її статусу – статусу домінуючої або підпорядкованої групи.

Основним шляхом подолання етноцентризму є так звана «етнічна відносність», яка розуміється як протилежність етноцентризму, коли особистість дотримується такої позиції по відношенню до інших етнічних груп, в якій цінності, культура, звичаї та поведінка іншої етнічної групи настільки ж природні та цінні, як цінності й культура своєї групи.

Серед заходів з ослаблення тенденції етноцентризму дослідники виділяють:

- 1) врахування всієї структури етноцентризму й авторитаризму, підкреслюючи модифікацію стереотипів мислення та сприйняття, а також емоційної холодності та загальної деструктивності етноцентричної особистості;

2) використання методів роботи, адаптованих до природи цих явищ та що відповідають наступним правилам: раціональні методи роботи не є ефективними, оскільки явища етноцентризму і авторитаризму носять ірраціональний характер і тому не можуть принести бажаних результатів при зверненні до свідомості авторитарних і етноцентричних особистостей; використання тенденції цих осіб підкорятися владі та поваги до авторитетів, а також їх прихильності до різних норм і правил, прийнятих в конкретному суспільстві, які вони порушують через свою етнічну нетерпимість; правовий захист національних меншин і етнічно пригноблених груп, створення законів для захисту їх свободи;

3) оскільки застосування цих методів подолання етноцентризму носить скоріш симптоматичний і ситуативний характер, тому ефективніше систематично впливати на процес розвитку особистості, що перешкоджає розвитку небажаних характеристик етноцентризму й авторитаризму;

4) робота з підростаючим поколінням, створення спеціальної соціальної програми освіти, яка дозволила формувати у дітей таких якостей, як толерантність та прийняття інших культур та етнічних груп;

5) враховуючи, що кожна людина перебуває під впливом суспільства в процесі її формуванні та розвитку, програма розвитку етнічної відносності повинна мати суспільний характер. Все суспільство має бути залучене не тільки до виховання дітей, а й до зміни самого суспільства та поглядів, які воно має щодо національних меншин та інших етнічних груп, що знаходяться у підпорядкованому положенні;

6) адаптація психологічних методів роботи щодо розвитку особистісної свідомості на індивідуальному рівні до роботи над розвитком групової етнічної свідомості на груповому рівні;

7) мотивація в суспільстві до толерантного ставлення та прийняття інших етнічних груп, до гнучкої етнічної поведінки та мислення.

Тобто метою цієї роботи має бути формування загальнолюдського рівню міжетнічної взаємодії, на якому сприйняття тієї чи іншої етнічної групи здійснюється на основі загальнолюдських, а не особистих, суб'єктивних уявлень та цінностей.